

NIKOLA BAŠIĆ

SUVREMENA

HRVATSKA

ARHITEKTURA

PRETEŽITO JE

ODBLJESAK TUĐIH

VRIJEDNOSTI

I ISKUSTAVA

Dobitnik Nagrade za životno djelo 'Viktor Kovačić'

Sa svjetske arhitektonske 'pijace' nekritički se u naš prostor importiraju slike i obrasci koji s Hrvatskom nemaju nikakve veze. No nije sve izgubljeno. Naslućujem promjenu u ponašanju mladih arhitekata koji se gotovo s gnušanjem odmiču od spektakularnih arhitektonskih merkantilnih egzaltacija, vraćajući se čednosti i ljudskosti, kaže, kaže akademik Nikola Bašić, arhitekt i urbanist

JORDANKA GRUBAČ GRANIK

A

rhitekt i urbanist, akademik Nikola Bašić, ovu godinu završava s krunskom nagradom u nizu nagrada, domaćih i stranih, nizu priznanja, pa i odličja koje je primio tijekom svoga radnog vijeka – uz ostalo i Nagrade za umjetnost "Jure Kaštelan" naše kuće, Slobodne Dalmacije – dakle, s Nagradom "Viktor Kovačić" za životno djelo. Obrazloženje je bogato kao i Bašićev opus, zato pitamo što bi iz tog obrazloženja, samim tim i svoga dugogodišnjeg i rada i

djelovanja, ponajviše u dužjadranskom prostoru – izdvojio sam! Svi imamo nešto što nam je u profesionalnom životu bilo osobito i važno, pa reći ću i drago – i s tim se ovih zadnjih dana "godine nagrade za životno djelo" obraćam Nikoli Bašiću. – Jako me je u tom obrazloženju dirnulo isticanje mog "opsesivnog traganja za arhitektonskom autentičnošću kroz pripadnost nacionalnoj i zavičajnoj kulturi" ... Ta traganja bila su praćena traumatičnim razočaranjima i neuspjesima, ali doživio sam i sretno trenutke, kad sam vrijednosti mojeg svijeta i zavičaja promaknuo u univerzalne vrijednosti. Sad kada sam došao u životnu dob u kojoj se, rečeno ribarskim žargonom, mora *ašumati*, mojoj ribarskoj družini želim uputiti neizmjerenu zahvalnost. Hvala još više mojoj obitelji, koja je razumjela i strpljivo podnosila moje lude

i ponekad neobuzdane ambicije, a potom i cijelom povorci mladih kolega i suradnika koji su mi vjerovali i sa mnom brusili ideje i onda kada su znali da su sasvim beznadne. Neki od njih nastavili su mi vjerovati sve do danas. Žao mi je što znam da im nikada neću moći vratiti dug.

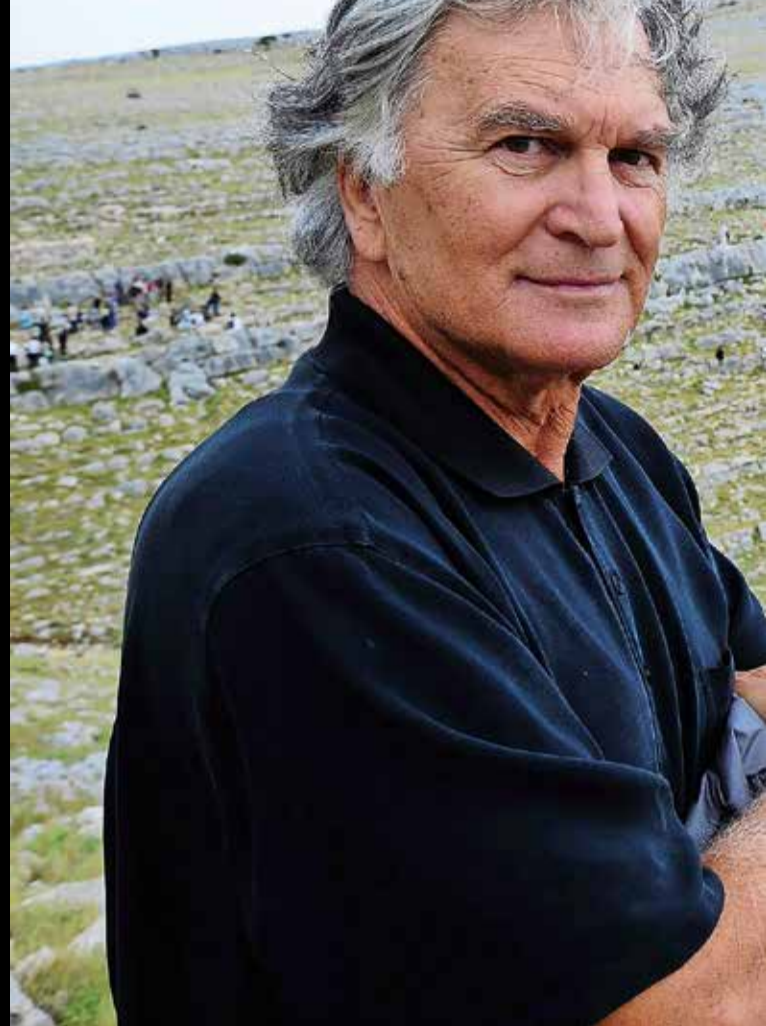
Murter je otok otoka

Rođeni ste Murterin, godište četrdeset i šesto. Murter je po mnogočemu vrlo specifičan prostor. Otok je – a zbog tridesetak metara mosta naizgled i nije. Murterini imaju kudikamo veće posjede izvan matičnog otoka, i to najvećim dijelom ne na vrlo blizom kopnu, nego na vrlo udaljenom arhipelagu, u Kornatima. Ne znam drugih otočana na našoj obali koji su živjeli na takvom "spoju", i od njega, a koji i danas utječe na način života i ukupnu socio-ekonomsku sliku Murtera. I vi

ste odrastali na toj "neobičnoj" matrici... Kakva su sjećanja?

– Murter je *otok otoka*. Tu simbolički nenadmašnu sintagmu sročio je moj dragi prijatelj, lingvistički virtuoz prof. Vladimir Skračić. Dotaknuvši mostom *terafermu*, Murter nije izgubio svoju stvarnu otočnost. Kao *nosac* više od stotinu otoka koji mu geografski i vlasnički pripadaju, Murter je postao *nadotok*, središte arhipelaškog mikrokozmosa, stvorenog unutar najgušće jadranske i mediteranske insularne skupine, čiju perjanicu predstavljaju Kornati. U tom murterskom mikrokozmosu koji je oblikovao jedinstvenu otočnu kolonatsku kulturu stvorenu iz egzistencijalne nužnosti života na više otoka i između njih, odrastao sam u najdubljoj prožetosti morem. Dječake plovitve našom starom gajetom prema rastrkanom otočnom posjedu tada su

Niko Bašić Polje križeva u spomen poginulim vatrogascima, iznad uvale Šipnata na otoku Kornatu, drži krunom svog opusa
NIKŠA STIPANIČEV / CROPIX

Crkva sv. Križa u Ninu iz desetog stoljeća
JOŠKO ŠUPIĆ / CROPIX

za mene bile otkrića mističnih pućinskih svjetova, a sada su postale projekcijom moje životne utopije. Ambijent mojeg djetinjstva čine težački i ribarski rituali razlomljeni bivanjem u *Kurnatima* i vraćanjem matičnom otoku u intervalima koje određuju svetkovine i blagdani, kad se mora *dojti doma*, i biti čist, presvučen i umiven. Tada se napuštaju motike i mriže, a šporaka i rasparana *kurnaska* roba zamjenjuje se nedjeljnim ruhom. U tom ritmu, u gostionici mog djeda Nikole, zvanog Madarica jer je psovao samo Gospu Madaricu, i moga oca Jose, zvanog Čudina, u vremenima prije turizma, pulsirao je život ovisan o maslinarskim kampanjama i ribarskim smjenama *mrraka* i *misećine* natopljenih vinom, kartama i *murom*. U obrazloženju za Nagradu za životno djelo spominje se "im-

presivna, neshvatljivo velika količina izvanredno kvalitetnih, realiziranih djela... tim više što je sve ostvareno u uredu koji namjerno nikad nije prelazio brojku od deset ljudi" – to mi je upalo u oko kao svojevrsan dokaz o vašem vlastitom shvaćanju mjere i na tom, zapravo delikatnom, poslovnom planu. Vrlo je širok dijapazon svega što ste radili u arhitekturi, urbanizmu, tu su memorijalna i sakralna arhitektura, scenografska rješenja, intervencije u povijesne ambijente, urbane instalacije, naposljetku javni nastupi u obranu prostora i tumačenju "turistifikacije" i njezina otiska u dužobalnom prostoru. Nakon tako bogata iskustva, kako gledate na aktualni arhitektonski trenutak? Što se danas očekuje od arhitekture? – U današnjem vremenu, kad se arhitektonsko stvaranje usložnilo i raspršilo u polidisciplinar-

Instalacija Pozdrav Suncu u Zadru
LUKA GERLANC / CROPIX

noj kompleksnosti građenja, arhitekti više ne mogu ostvariti integritet kreativnog procesa. Vođenje značajnih projekata preuzeo je pravni, ekonomski i inženjerski menadžment, a arhitektonsko umijeće podređeno je merkantilnom dizajnu. U takvoj preraspodjeli uloga arhitekti ne mogu dosegnuti socijalno-progresivni i angažirani doprinos društvu kakav su postizali u herojskom vremenu moderne. Tada je arhitektura oblikovala vrijeme, današnjem vremenu ona samo služi. Moć nad prostorom preselila se u politički zabran, a kreativna arhitektura sterilizirana je birokratskim i planerskim luđačkim košuljama.

Prilika za promjene

Poprilično sumorna slika?

– Uistinu jest. Nasuprot toj sumornoj slici, arhitektura ima priliku mijenjati svijet onim

svojstvom po kojem je ona moćan kulturno-komunikacijski medij. Arhitekti moraju osvijestiti snagu vlastitog medija koji, djelujući u slobodi, vraća arhitekturu na društvenu poziciju koju joj nitko ne može, ali i ne želi oduzeti: ona mora postati protagonistom one kulture na čijem tlu i u čijem okrilju nastaje. Tek kad se iz služenja razbludnoj potrošnji ponovno vrati kulturi kao svojem intrinzičnom svojstvu, arhitektura će moći izvršiti svoju društvenu misiju. Baveći se pitanjem nacionalne kulturne transpozicije u vremenu državnog osamostaljenja, a koju sam istraživao kroz vlastiti sakralni opus, princip prepoznatljive arhitektonske pripadnosti određenoj zajednici i njezinoj kulturi provjeravao sam kroz tri pojma: komunikaciju, kontinuitet i kontekst. Igrajući se početnim slovima tih pojmova, ustvrdio sam da je za svaku

autentičnu arhitekturu potreban 3K, odnosno TRIK. S tim svojstvima ona iskazuje svoju postojanost i pripadnost određenom podneblju i određenoj zajednici. Možda je to najbolje objašnjenje mojeg arhitektonskog prosede. **Djeluje li to suviše poput kanona? Možemo li se arhitektonskim kanonima oduprijeti globalnoj "istosti" i općoj krizi identiteta?**

– Umjesto o krizi identiteta, ja radije govorim o bijegu od identiteta. Naime, svi bismo mi, kad odrastemo, htjeli biti kao netko, netko viši, jači, hrabriji i bolji od nas. Tom sindromu vječite inferiornosti podlegla je i malešna, periferna hrvatska kultura i identitet koji smo i sami prezreli, pa mu više ne želimo ni pripadati. Dakle, kriza identiteta ubiti – kriza je samosvijesti. **Što je s tom sviješću u arhitektu? Raspravlja li se o tome?**

– Sada smo shvatili da je govoriti o arhitekturi jednako važno kao i govoriti arhitekturom. Moramo otvoriti razgovor o arhitekturi kroz širi diskurs hrvatske nacionalne kulture, njezine povijesti, sadašnjosti i budućnosti. Zapitajmo se može li ta osebjuna kultura, čiju materijalnu baštinu u najvećoj mjeri određuju urbanističke, arhitektonske i krajobrazne vrijednosti, odoljeti osmotskom tlaku globalizma i kulturnog imperijalizma. Kako se boriti za kulturni, pa tako i za arhitektonski identitet u vremenu komunikacijske revolucije koja je proizvela planetarnu prostorno-vremensku, ali i kulturnu konvergenciju, ostvarujući privid "sažimanja Svijeta". Vidi čuda – odjednom smo primijetili da se cijeli svijet, i muški i ženski, obukao u iste gaće. U istom su ruhu i ljudi i kuće. U takvim okolnostima logično je pitanje ima li ikakvog smisla opirati se neumitnom civilizacijskom zbliženju i poistovjećanju. Možemo li, i smijemo li, unatoč svemu, tvrdokorno ustrajati na vlastitom kulturnom identitetu, pogotovo onom koji bi mogla, ili morala, nositi i promicati arhitektura?

Ako je arhitektura medij prostora i prostornog kulturnog identiteta, što je supstancija tog prostora?

– Genius loci! To je ono što moramo otkriti u svakom prostoru. Nastojmo prepoznati i afirmirati ono što pojedinom prostoru daje spiritualni karakter. Ono što zrači iz dubine svakog mjesta, u kojem u naše stope tuče pritažena energija mistične i metaforičke povijesne magme. Vjerujem da prostor ima dušu. Zato uporno tragam za svojstvima prostora koja su izvan okvira materijalnosti. Upravo zbog toga, ja sam uvjeren da arhitektura pripada mjestu. Pripadnost mjestu osobina je arhitekture, poput one kakvu pridajemo podrjetlu vina kroz njegovu pripadnost ograničenom području. Dakle, kao što vinu pripada podrjetlo, tako i arhitekturi pripada *locus*. Zato bih želio da je i podrjetlo moje arhitekture mediteransko, jadransko, a još više – dalmatinsko! Pritom nastojim da ona tu pripadnost nosi u duši, a ne u obliku. Ne veselim se obliku trsa, nego onome čime me trs opija.

Zapušteni krajolici

Nadovezuje li se na to i vaša teza o arhitekturi na matrici kulturnog krajolika? Što je to?

– Želim odmah glasno reći: odlučno se protivim svakom obliku građenja u prostoru sa svojstvom izvorne, netaknute prirode, onom prostoru koji nosi atribut "terra vergine". Dapače, zalažem se za to da se taj princip što skorije ozakoni. Izgradnja izvan građevinskih područja može se, po mojem uvjerenju, dopustiti samo u području antropološki preoblikovanog ili kultiviranog prostora. Problem je što su naši kulturni krajolici često otužno zapušteni, pa je utoliko čvršće moje uvjerenje da recentni zahvati unutar kulturnog krajolika moraju pridonijeti njegovoj rehabilitaciji i rekvifikaciji. Tomože- mo zajamčiti samo ako se u tim prostorima podredimo njihovoj morfološkoj matrici. Arhitektura izvedena iz morfoloških svojstava kulturnih krajolika s njima se organski sjedinjuje, postaje mimikrijska, gotovo pa neprimjetljiva. Ona se može sjediniti s prirodom istim postupkom kojim su, uz veliki trud i veliko umijeće, kroz stoljeća, krševiti am-

U današnjem vremenu arhitekti više ne mogu ostvariti integritet kreativnog procesa. Vođenje značajnih projekata preuzeo je pravni, ekonomski i inženjerski menadžment, a arhitektonsko umijeće podređeno je merkantilnom dizajnu

U herojskom vremenu moderne arhitektura je oblikovala vrijeme, današnjem vremenu ona samo služi. Moć nad prostorom preselila se u politički zabran, a kreativna arhitektura sterilizirana je birokratskim i planerskim luđačkim košuljama

bijenti Dalmacije presukani u impresivne suhozidne *land art* kompozicije, davno prije nego što je Robert Smitson to umijeće promovirao u umjetnički pokret. Na tom je umjetničkom i kulturnom prosedeu stvoreno Polje križeva, suhozidni artefakt u spomen na kornatske vatrogasce, koji držim krunom mojeg opusa.

U današnjem svijetu prepunom artifičijelnih senzacija, povratak izvornoj kulturi jamstvo je kontinuiteta, prepoznatljivog konteksta i jasne komunikacije. Vila Nai 3.3, OPG Morović na Dugom otoku, najbolja je provjera moje teze o matrici kulturnog krajolika kao ishodištu autentične arhitekture. Ono što ta kuća govori puno je važnije od onoga kako ona izgleda, jer njezina pojavnost može izazvati i kontroverzne ocjene. Međutim, ostaje neosporna činjenica da je obitelj Morović vilom Nai 3.3 u području izvornog ugostiteljstva i maslinarstva izazvala planetarnu pažnju neusporedivu s bilo kojim hrvatskim velikim i arhitektonski superiornijim hotelom. O njoj su pisali Vanity Fair, Forbes, The Times, Travel+Leisure, Telegraph, Conde Nast Traveler, Michelin guide hotels i drugi, a dobila je i ELLE awards 2021. i BIG SEE AWARDS 2023.

Nagrada za životno djelo posebno apostrofira zadarske Morske orgulje i Pozdrav Suncu. Kakvo im je značenje danas?

– Gledajući na te projekte s distance od osamnaest godina, raduje me njihova socijalna afirmacija. Ti urbani prostori su se prometnuli u mjesta novih socijalnih rituala. Tako su ove urbane instalacije nadišle prvotno umjetničko i dizajnersko značenje. Postale su točkama suvremenog hodočašćenja Gradu i njegovim metafizičkim mjestima. Nisam se ni u snu nadao da će se to dogoditi. To je ujedno i poruka onima koji upravljaju gradovima da nikad ne zamenare senzibilitet javnosti za one vrijednosti koje nadilaze razinu utilitarnog. Društveni rituali ugrađeni su u najdublje slojeve civilizacijske povijesti, potreba za njima nije nestala ni u modernim vremenima. **Zadar je vaš grad, ali se ne odričete Šibenika, središta županije vašeg rodnog Murtera. Goto-vo da je stvar slučaja u koji će grad Murterini, kad s lokalne**

ceste izbiju na magistralu kod Kapele, otići nakon osnovne škole – Zadar ili Šibenik. Često sam bila svjedokom vaše fascinacije Šibenikom, i premda ste na Kapeli otišli lijevo, niste se odrekli južnijeg Šibenika...

– Hej, to je bilo vrijeme prije magistrale! Nije se tada smjer birao na Kapeli, nego na Velikoj rivi u Murteru. Tamo su na svojem završnom pristaništu noćila dva parobroda. Prije svitanja jedan je kretao put Zadra, a drugi u Šibenik. Sjećam se "Kupara", "Cresa", "Raba", "Bakra"... linijskih parobroda s teškim mirisom *karbuna* pomiješanog sa zamamnim šufigavanjem gulaša iz brodske kuhine.

Jednim od tih parobroda ja sam jednog jutra otplovio – na zmorac! U cik-cak plovidbi, dodirujući Vrgadu, Pašman i sva obalna naselja, to je garavo putovanje od Murtera do Zadra trajalo punih šest sati. Moja profesionalna prisutnost u Šibeniku traje već niz godina, a nakon državnog osamostaljenja pretežito su me zaokupljale šibenske sakralne teme. Iz tog je vremena i crkva sv. Josipa u Ražinama, koju držim vrijednim doprinosom rehabilitaciji lokalne urbane i religijske kulture. Jednom sam rekao da Šibenik ima kreativni kvasac na kojem je kroz vjekove oblikovan grad čudesne urbane morfologije, drugačiji od svih naših jadranskih gradova. Na tom kvascu niknulo je i ono čudo od katedrale. Kao jedini samorodni hrvatski grad na Jadranu, Šibenik je metaforička urbana skrinja dalmatinskog narodnog genija. Iz tog sam šibenskog nacionalnog i urbanog supstrata crpio trajno nadahnuće. Nažalost, moj sretni Šibenik sada je iza mene. Dijanosticirajući prije dvadesetak godina šibensku "kardiovaskularnu" prometnu nepropusnost, prvi sam u povijesti grada prepoznao komunikacijski potencijal dvojnih bedema i žičaruma povezanih tvrđava. Bila je to vizija alternativnog, atraktivnog i sasvim autentičnog šibenskog prometnog sustava. Na tome sam strasno radio duge godine. Kojim imenom nazvati one koji su sada slavodobitno počeli saditi svoju blitvu u brazdu koju sam ja uzorao, mučki zatajivši moje ime?

Kupuj hrvatsko!

Daaa... kojim imenom? No, "Bašić nas" – stoji još u obrazloženju Nagrade za životno djelo – "svojim djelovanjem neumorno poziva da se kao zajednica preispitamo u odnosu prema vlastitoj kulturi i prostoru". Taj vaš odnos prema vlastitoj sredini i kulturi proglašen je suštinom vašega rada. Iz te pozicije, možete li reći kakva je hrvatska arhitektura danas? Je li ona uopće prepoznatljiva?

– Hrvatska suvremena arhitektura pretežito je odblesak tuđih vrijednosti i tuđih iskustava. Sa svjetske arhitektonske "pijace" nekritički se u naš prostor importiraju slike i obrasci koji s Hrvatskom nemaju nikakve veze. Raduje me što je nadolazeća generacija arhitekata čuvenu krilaticu "kupuj hrvatsko!" odlučno premetnula u parafrazu "gradi hrvatsko!".

A zašto bismo uopće oklijevali u tome? Ako smo u prošlosti mogli stvoriti ove čudesne gradove, pogotovo naše male gradove koji nas stavljaju u žarište europske graditeljske kulture, ako smo bili sposobni stvoriti tako samosvojnu urbanističku i arhitektonsku baštinu, zašto

Villa Nai 3.3 u Žmanu na Dugom otoku
TOM DUBRAVEC / CROPIX

➔ nastavak
sa str. 33

dan danas ne bismo mogli zajamčiti njezin kontinuitet? Za postojanost tog kontinuiteta najveća je odgovornost na arhitektonskoj edukaciji. Ali to je priča za koju je format ovog prigodnog intervjua preuzak.

Postoji li, napokon, hrvatska arhitektura? Smije li se uopće postavljati to pitanje?

– To pitanje među arhitektima izaziva nelagodu i dovodi ih u situaciju kao nekada kad bi se na partijskom sastanku postavilo pitanje: "Ima li Boga?" Svi će ga zanimati, ali će mnogi svoje pravo uvjerenje zadržati za sebe. Pitanje postojanja nacionalne arhitekture, naročito kad govorimo o suvremenosti, za mnoge arhitekta predstavlja anakronizam, neku vrstu zagovaranja arhitekture "ispod peke". Ja nemam straha od peke. Više se bojim površne i lažne suvremenosti koja se, kao ideološki imperativ, stavlja iznad našeg i gastronomskog i arhitektonskog identiteta. Mi se sramimo našeg siromaštva, a taj sram proizvodi refleksni bijeg od vlastitog identiteta. Zato se sve ono što se u arhitekturi događa s druge strane ploti čini boljim od onoga što smo (ne) sposobni sami učiniti. Unatoč tome, mogao bih nabrojiti više hrvatskih suvremenih građevina koje predstavljaju arhitektonske ikone poznate i priznate u međunarodnim razmjerima. Međutim, da ne izazovem prijepore koji bi mogli naštetiti mojoj dobroj vjeri, u prilog razvoju stručne samosvijesti, u ovoj ću prigodi radije skrenuti pogled na jednu malu, skromnu građevinu koja dolazi iz dubine vremena, a koja predstavlja sublimaciju hrvatske kulture. Govorim o crkvi sv. Križa iz X. stoljeća u hrvatskom kraljevskom gradu Ninu. Ta mala, nezgrapna, siromaška crkva otkriva se kao astronomski komunikacijski uređaj, kontemplativna zemaljska žarišna točka, mjesto za kozmički susret Čovjeka i Boga. Anonimni protomajstor, oprljen velebitskom burjom, urezao je tada u kameno zide simbole koje će u izabranim danima iz srednjovjekovnog kalendara obasjati prva jutarnja zraka čim sunce bljesne ponad mitske planine. Ova asketska bogomolja materijalizirano je svjedočanstvo kulture, u kojoj znanja i umijeća nisu stavljena u službu graditeljske perfekcije i monumentalnosti, nego su usmjerena prema traganju za kozmičkom istinom. Eto hrvatske arhitekture! Ona se i onda i danas potvrđuje samo – istinom.

Ako u tom vlastitom i sasvim autentičnom baštinjenom iskustvu možemo pronaći uporište vlastite vjerodostojnosti i u našem vremenu, zašto smo postali? U vremenu akceleriranih transformacija, u vremenu izmaknutih vrijednosti, u vremenu bez vizija, u vremenu materijalnog blagostanja, a duhovne oskudice, jesu li u ovom vremenu i arhitekti zauvijek bacili koplje u trnje?

– Ne, nije sve izgubljeno. Čini se da je klatno vremena, dosegnuvi vrhunac, zanjihalo prema suprotnoj strani. Naslućujem tu promjenu u ponašanju mladih arhitekata koji se gotovo s gnušanjem odmiču od spektakularnih arhitektonskih merkantilnih egzaltacija, vraćajući se čednosti i ljudskosti. Mislim na onu čednost koja je, poput svojevremene reakcije na seksualnu revoluciju, ponovno otkrila čaroliju nevinosti. Ta nevinost, čednost podvrgnuta brizi za budućnost ljudi i opstojnost našeg zemaljskog utopišta, sve je prisutnija u arhitektonskom senzibilitetu novih naraštaja. Uvjeren sam da će, i to u bliskoj budućnosti, takav arhitektonski kodeks postati općom profesionalnom stečevinom. Sad je prilika da drugačija arhitektonska avangarda odlučno nagovijesti svoje poslanje u zauzetosti za bolji i održiviji životni prostor, ali i za bolje i humanije društvo. Za onu Hrvatsku u kojoj heraldički kvadrati neće predstavljati simbole nekretničkih kvadrata, kao metaforičke, ali, nažalost, i jedine vizije prostornog, političkog i ekonomskog razvoja zemlje.

Javni prostor ostaje netema

I na kraju... Nagrada za životno djelo dodjeljuje se za, neću reći dovršeni, nego zaokruženi opus. No vi ne mirujete, nego se, kao predsjednik Akademijina Znanstvenog vijeća za turizam i prostor, drugim sredstvima borite za svoje ideje i ideale. Kakve su vam šanse?

– Djelovanje kroz Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti smatram plemenitim i vrlo privilegiranim oblikom službenja zajednici. Moje Znanstveno vijeće usredotočeno je na dvije najpresudnije riječi za Hrvatsku: turizam i prostor. Okupljamo kompetentnu znanost koju dodiruju ta dva pojma, pokrećemo znanstvene skupove i projekte. Akademijinim javnim priopćenjem odlučno smo reagirali na neprihvatljive pokušaje reinterpretacije pojma pomorskog javnog dobra kao dobra u općoj upotrebi. Zahvaljujući tome, iz Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama izostavljene su mnoge neprihvatljive i opasne definicije. Razočaravajuće je što nam sada "imperij uzvraća udarac" derogirajući vlastiti Zakon kroz podzakonske akte, koji nisu samo u suprotnosti s izvornim Zakonom, nego su u otvorenom konfliktu s mnogim drugim zakonima. To samo potvrđuje da ne postoji politička ideja o budućnosti hrvatskog prostora, koji i dalje ostaje "netema" da bi ostao poprištem neodgovornog i neodrživog gospodarenja na štetu onih koji ga nasljeđuju. Suautor sam i Deklaracije o hrvatskom prostoru, koju je početkom ove godine donijela novoosnovana Akademija arhitektonske znanosti i umjetnosti, gdje smo političku i društvenu javnost pozvali da pred najezdom predatora naš nacionalni prostor stavi pod ustavnu zaštitu. Cilj je uistinu dalekometan, ali strijelja je odapeta.